

ენათმეცნიერება Linguistic

პიროვნების მახასიათებელი ფსიქოლოგიური და ფიზიოლოგიური ასპექტები თანამედროვე ფრანგული და ინგლისური ენების იდიომატურ გამონათქვამებში

ციური ახვლედიანი, გიორგი ყუფარაძე, ქეთევან გაბუნია

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

email:tsiuriakhvlediani@yahoo.com;kuparadze.george@gmail.com;keti_gabunia@yahoo.com

იდიომები რჩებიან თავისებურ, ენის ლექსიკური შედგენილობის სპეციფიურ ერთეულებად, რომლებიც განსხვავდებიან სიტყვებისაგან. სიტყვის გამოყენება იდიომატურ ერთეულში – სპეციფიური გამოყენებაა. მოცემული ერთეულების ცალკე გაფორმება ქმნის განსაკუთრებულ (სიტყვისაგან განსხვავებულ) შესაძლებლობებს მისი ემოციონალურ-ექსპრესიული მიზნით გამოყენებისათვის. იდიომატური გამონათქვამები არის სტაბილური კომბინაციები, რომლებიც ამშვენებს მეტყველებას. მათ აქვთ ლექსიკური მნიშვნელობა, განსაზღვრავენ ფენომენებს, თვისებებს, მდგომარეობებს და ნიშნებს. მათ უწოდებენ ისეთ მონაცვლეობებს, რომლებიც თავისუფლად იყოფა ნაწილებად. უფრო მეტიც, ეს ელემენტები დამოუკიდებელია და გარკვეული მნიშვნელობა აქვთ.

იდიომატური გამონათქვამები წარმოდგენილი არიან ისეთი სიტყვათა ჯგუფების სახით, რომლებიც ხშირად წინასწარ განუსაზღვრელია სტრუქტურისა და განსაკუთრებით მნიშვნელობის მიხედვით.

ჩვენი კვლევის მასალა შერჩეულია ფრანგული და ინგლისური განმარტებითი და ფრაზეოლოგიური ლექსიკონებიდან.

ფრაზეოლოგიური ერთეულები ასახავენ სინამდვილის არა იმ ფრაგმენტს, რომლებიც დასახელებულია სიტყვა-კომპონენტებით, არამედ გვაძლევენ ინფორმაციას იმ სამყაროზე,

რომელიც მიიღება მეორადი ნომინაციის შედეგად. ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა და იდიომატიზირებული ლექსიკის უმაღლეს ფუნქციას წარმოადგენს ექსპრესიულობა. ფრაზეოლოგიზმები, ძირითადად, ემსახურებიან ენის ემოციურ სფეროს.

როგორც ფრანგული და ინგლისური, ასევე სხვა ენების იდიომატურ ერთეულთა წარმოშობის წყაროები მრავალფეროვანია. მათი ხატები მიღებულია ხალხთა მატერიალური, კულტურული და საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროსაგან. მათში ასახულია ხალხთა ისტორია, ყოფა და კულტურა, მათი სულიერებისა და აზროვნების სახეობები. ფრაზეოლოგიზმები ითვლებიან ენის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკის ერთ-ერთ ყველაზე მეტად ნათელ გამოვლინებლებად.

იდიომები დადებითი შეფასებით (ანუ ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც აღნიშნავენ ადამიანსა და მის დადებით მახასიათებელ მხარეებს) გამოიყენებიან ჩვეულებრივ გამონათქვამებში, წარმოადგენენ რა სხვა ადამიანის აღწერას ან დახასიათებას. ადამიანის მახასიათებელი იდიომები, უმეტესად, ისტორიულად განპირობებულნი არიან. უმეტესად ეს იდიომები ატარებენ პიროვნების ფიზიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტთა ნეგატიურ შეფასებას.

საკვანძო სიტყვები: იდიომები, ფრაზეოლოგია, ხატები, ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები

იდიომატური გამონათქვამები განიხილებიან ისეთ ლინგვისტურ ერთეულებად, რომლებიც წარმოდგენილნი არიან ისეთი სიტყვათა ჯგუფების სახით, რომლებიც ხშირად წინასწარ განუსაზღვრელია სტრუქტურის მიხედვით და განსაკუთრებით მნიშვნელობის მიხედვით. იდიომატური გამონათქვამი, ხშირად ფრაზეოლოგიზმად წოდებული, შედგება საკუთარ აზრს მოკლებული არადამოუკიდებელი ერთეულებისაგან. ფრაზეოლოგიური სემანტიკის სპეციფიკა განისაზღვრება იმ ფაქტით, რომ ფრაზეოლოგიური ერთეულები ასახავენ სინამდვილის არა იმ ფრაგმენტს, რომლებიც დასახელებულია სიტყვა-კომპონენტებით, არამედ გვაძლევენ ინფორმაციას იმ სამყაროზე, რომელიც მიიღება მეორადი ნომინაციის შედეგად.

სემანტიკურად მრავალფეროვანი იდიომატური გამონათქვამები ხშირად გამოიყენებიან როგორც წერით, ასევე სასაუბრო მეტყველებაში. ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა და იდიომატიზირებული ლექსიკის უმაღლეს ფუნქციას წარმოადგენს ექსპრესიულობა. ფრაზეოლოგიზმები, ძირითადად, ემსახურებიან ენის ემოციურ სფეროს. ემოციური შეფასება გვიჩვენებს გრძნობით ურთიერთობას აღსაწერი ობიექტისადმი, რომლის შინაარსს წარმოადგენს ის განცდა, რომელიც წარმოიქმნება ხატობრივი წარმოდგენის შედეგად, მისი დამახასიათებელი ასოციაციებით.

როგორც ფრანგული და ინგლისური, ასევე სხვა ენების იდიომატურ ერთეულთა წარმოშობის წყაროები მრავალფეროვანია. მათი ხატები მიღებულია ხალხთა მატერიალური, კულტურული და საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროსაგან. მათში ასახულია ხალხთა ისტორია, ყოფა და კულტურა, მათი სულიერებისა და აზროვნების სახეობები. ფრაზეოლოგიზმები ითვლებიან ენის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკის ერთ-ერთ ყველაზე მეტად ნათელ გამოვლინებლებად.

იდიომები დადებითი შეფასებით (ანუ ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც აღნიშნავენ ადამიანსა და მის დადებით მახასიათებელ მხარეებს) გამოიყენებიან ჩვეულებრივ გამონათქვამებში, წარმოადგენენ რა სხვა ადამიანის აღწერას ან დახასიათებას. ადამიანის მახასიათებელი იდიომები, უმეტესად, ისტორიულად განპირობებულნი არიან. ჩვენი კვლევის მასალა შერჩეულია ფრანგული და ინგლისური განმარტებითი და ფრაზეოლოგიური ლექსიკონებიდან.

ფრანგული და ინგლისური ენების იდიომები შექმნილია სხვადასხვა ხერხებით:

- მათ კომპონენტებში შემავალი მნიშვნელობების ლექსიკური შესუსტება: **bête à manger du foin; hay-eating animal (fool, stupid)** (სიტყვა-სიტყვით: თივის მჭამელი ცხოველი) - სულელი, ჩერჩეტი; **il ment comme il respire; lying comes as easily/naturally to him as breathing** - მატყუარა ადამიანი; **laid à faire peur; to be scared out of one's wits** - სასიკვდილო ცოდვასავით საშიში;

- ხატოვანი შედარება: **sage comme une image; to be wise, sensible; as good as gold** - მშვიდი, წყნარი, ძალიან ბრძენი (სიტყვა-სიტყვით: ბრძენი, როგორც სურათი); **être sourd comme un pot; deaf as a pot; completely deaf** - (სიტყვა-სიტყვით: ყრუ როგორც ქოთან) - სავსებით ყრუ;

- მეტაფორული გადააზრება: **un chat écorché; (look like) a stray (starved) cat** - გატყავებული კატა; **une bonne tête – a good head, (serious, smart person)**, გონიერი, სერიოზული ადამიანი; **une mauvaise langue; malicious, spiteful, vicious, evil, sharp tongue, gossip (gatemouth, tell_tale, zoot_snoot, ear_duster -jargon)** - ბოროტი ენა, ჭორიკანა; **une tête chaude; a quick-tempered, easily excited, impetuous person; hotspur, irascible_man, pepper_box, pepperbox, spitfire, tartar, tatar, violent_man, wildcat, crabapple** - ფიცხი ადამიანი; **barbe grise; grey beard (an old man)** - მოხუცი; **fine bouche; gourmet, foodie** - გურმანი; **blouson noir; ruffian, rowdy, kids, punk** - ხულიგანი; **poil de carotte; rufescine, red-headed** (სასაუბრო ენაში) - წითური; **poivre et sel; canescent, greyish; grizzly** (სასაუბრო ენაში) - ჭადრაგარეული;

- მეტონიმური გადააზრება: **avoir de l'oreille; to have an ear for music, to have a tuneful ear** - მუსიკალური სმენის ქონა;

- ელიფსისი: **fait à peindre; perfect, big fat (phras. unit)** - ძალიან ლამაზი; **pas si bête; I'm not such a fool! tell it to the marines!** - სულელები არა ვართ! იპოვეს რა სულელი!

არქაიზმები: **brave comme un lapin; entirely beautified (dressed, embellished)** – ძირ-ფესვიანად მოკაზმული.

ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა განსაკუთრებულ კატეგორიას შეადგენენ ისეთი გამონათქვამები, რომლებიც შეიცავენ ყვავილთა ელფერების გამომხატველ ზედსართავებს. განვიხილოთ ძირითად ყვავილთა ზოგიერთი თავისებურება:

- **შავი**. ზედსართავი „შავი“ – **noir; black**, ახასიათებს რა ადამიანს, უმეტესად მიუთითებს მის უარყოფით თვისებებზე, ემოციებსა და ქცევებზე და გადმოსცემს პესიმისტურ ხედვებს გარემოზე, მაგალითად: **broyer du noir; mope (to be depressed and mournful); (to have dark, shadow thoughts)** – შავბნელი ფიქრების ქონა, **regarder d'un œil noir; gimlet-eye;** – გამაცამტკერებელი ხედვით ყურება, **voir tout en noir ან avoir des idées noires; have a morbid outlook on life** – ყველაფრის შავად ხედვა, **prendre une situation en noir; to have a negative attitude towards the situation** – სიტუაციისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება.

- **თეთრი**. შავი ფერისაგან განსხვავებით, თეთრი ფერი გამოხატავს პოზიტიურ მოვლენებს და დადებით შეფასებას აძლევს გარემოს: მაგალითად, **voir la vie en blanc; see life in white** - ოპტიმისტურად ყოფნა, **être connu comme le loup blanc; to be naked like a white wolf (known to one and all) to be famous; well-known** – ძალიან ცნობილად ყოფნა, **manger son pain blanc; eat your white bread (to be/feel very happy at a definite period of life)** – ცხოვრების ძალიან ბედნიერ პერიოდში ყოფნა. ასევე, თეთრი ფერი ხაზს უსვამს საგნის ფერის თავისებურებას, მაგალითად: **être blanc comme un cachet d'aspirine; stay, remain white (not tanned/ sunburned)** - იყო ნათელი, არამზემოკიდებული, არაგარუჯული, **être blanc comme un linge; as white as a sheet** – იყო ტილოსავით ფერმკრთალი. წარმოადგენს რა სისუფთავის სიმბოლოს, თეთრი მიუთითებს შინაგან სიწმინდეზეც - **être blanc comme neige; as white as snow (If something or someone is as white as snow, they are perfect or completely uncorrupted and honest, innocent.)** – იყო უდანამაულო.

შავი და თეთრი ფერები გვხვდება ისეთი იდიომატური გამონათქვამების შემადგენლობაშიც, რომლებიც ეფუძნებიან მეტონიმიას: **homme en noir; woman in black (a judge)** (ადამიანი შავებში) - მოსამართლე, **un col blanc; a white collar job** (თეთრი საყელო) - მომსახურე ადამიანი, **une canne blanche; a white cane (long cane, guide cane, identification cane (ID cane = symbol cane); support cane, kiddie cane, green cane** (თეთრი ხელის ჯოხი) - ბრმა, **une gueule noire; a black face (miner, collier, pitman)** (შავი სახე) - მემახტე, **les blouses blanches; doctors and nurses – people in white coats** – სამედიცინო პერსონალი, **les pieds noirs; blackfeet naion** (შავი ფეხები) - ჩრდილო აფრიკიდან შემოსულნი.

-**წითელი.** წითელი ფერი წარმოადგენს ძირითად ჰერალდიკურ ფერს. 1832 წელს, საფრანგეთში, წითელი ფერის დროშა გამოიყენეს რევოლუციური მოძრაობის ემბლემად და მას შემდეგ წითელი გახდა თავისუფლებისათვის ბრძოლის სიმბოლო: **bonnet rouge; Liberty cap = Phrygian cap** – წითელი ქუდი (იაკობინელების შესახებ), **chemises rouges; Redshirts**, also called **Red coats** or **Garibaldi** – წითელი პერანგები (გარიბალდელების შესახებ).

-**ყვითელი.** ფრანგულ და ინგლისურ ფრაზეოლოგიაში, ყვითელი ფერი ასოცირდება, უპირველეს ყოვლისა, ღვარჭლინობასთან: **les gants jaunes; bloaters, popinjays (gentlemen; dandy; showy fellow, man of dress)**

– კოხტაპრუწები, ფრანტები; **jaune comme un citron; yellow like a lemon** – ლიმონივით ყვითელი; **être jaune comme du safran; suffer from jaundice; yellowness** – ყვითელი ფერისა ანუ სიყვითლით დაავადებული. ამასთანავე, ყვითელი ფერი უარყოფით შეფასებასაც ატარებს, გამოხატავს რა უარყოფით ადამიანურ ემოციებს: **colère jaune; furious truculence; rage** – მძვინვარე მრისხანება, ძლიერი გაბრაზება.

-**ცისფერი.** ფრანგულ და ინგლისურ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკაში, ცისფერი ფერი წარმოშობის უპირატესობის სიმბოლოა: **sang bleu; blue blood** – ცისფერი სისხლი; ასევე გამოხატავს არარეალურს: **rêve bleu; blue dream** – ცისფერი ოცნება. რაც შეეხება ადამიანის გარეგნობის აღწერას, ცისფერი ან ლურჯი ფერი ხშირად გამოიყენება ფერმკრთალი ადამიანის სახის გამოსახატავად: **être bleu; turn/become blue (from cold; from rage)** – გალურჯება (სიცივისაგან, ბრა-ზისაგან), **se faire un bleu; to bruise** – ცემით დალურჯება, **avoir des bleus à l'âme; to cut to the heart** – გულის დაკოვდა.

ყვავილებთან დაკავშირებით, **ბაცი ცისფერი** გამოხატავს იდუმალ, თავდაჭერილ, მოკრძალებულ სინაზეს და იდიომი **être fleur bleue; credulous, ingenuous, guileness** გამოხატავს “გრძნობიანობას”, ზოგჯერ კი – “გულუბრყვილობას”. ასევე, ცისფერი შეიძლება ასოცირდებოდეს ნაღვლიანობასა და მწუხარებასთან: **avoir des bleus; lugubriousness; mope** – სევდიანობა, **les diables bleus; hip, melancholia** – მწუხარება, მელანქოლია.

-**მწვანე.** საანალიზოდ შერჩეულ ენებში, მწვანე ფერი შეიძლება ატარებდეს როგორც მოუმწიფებლობის, ასევე სიკეთის მნიშვნელობას: **un vieillard encore vert; aged, old** – ჭარმაგი მოხუცი, **une verte vieillesse; green old age; live to a venerable age** – მხნე სიბერე, **il est encore vert; he feels still strong** – ის ჯერ კიდევ ძლიერადაა.

საინტერესოა ბოსტნეულისა და ხილის სახელწოდებების შემცველი იდიომატური გამონათქვამებიც; ფრანგულ ენაში, უმეტესად სასაუბრო ენაში, ისინი დიდი რაოდენობითაა. ეს გამონათქვამები გამოიყენებიან ადამიანის ფიზიკური გარეგნობის აღსაწერად (**avoir les yeux en amande; to have almond eyes** – ნუშისებრი თვალების ქონა), ხასიათისა და ჭკუა-გონების განსა-

საზღვრად (**être bonne pomme; to be to naive** – გულუბრყვილო) ან ტანსაცმლის აღსაწერად (**porter un chapeau melon; to wear a melon-shape hat** – სიტყვა-სიტყვით: ნესვის ფორმიანი ქუდის ტარება).

ადამიანის დასახასიათებლად, ბოსტნეულისა და ხილის სახელწოდებებიდან, ყველაზე ხშირად გამოიყენება კომბოსტო - **un chou – cabbage; une tête de chou; cabbagehead** – კომბოსტოს-თავიანი, მოსულელო; **avoir des oreilles en feuille de chou; lop-eared, jug-eared, nincompoop** – ყურპანტურა, დოყლაპია; **être bête comme chou; idiot** - იდიოტი; **être dans les choux; be in the cabbages** – გასაჭირში ყოფნა; **bête comme un chou; dumb as a cabbage** – ყეყეჩი, გამოჩერჩეტებული; **chou de ses parents; pester power** (*Children growing up in rich families are often spoiled*) – მშობლებისგან განებივრებული, ნებიერი.

ფრანგული სიტყვა **une pomme** ინგლისური ეკვივალენტი **an apple** – “ვაშლი” ასევე ხშირად გვხვდება ფრაზეოლოგიური ერთეულების შემადგენლობაში, მაგალითად: **être haut comme trois pommes; high as three apples** (*The expression is often used for kids that are quite small for their age.*) – ძალიან დაბალი, ერთი გოჯა (ძირითადად ამბობენ ბავშვებზე); **être bonne poire ou bonne pomme; to be to naive** – ძალიან გულუბრყვილო; **bonne pomme; dupe, nincompoop** – დოყლაპია, ჩერჩეტი; **pomme à l'eau; dunderhead** – შტერი; **la reine des pommes; muzzy** – გამოთაყვანებული.

იდიომატურ გამონათქვამებში, ასევე ხშირად გვხვდება “მსხალი” - **une poire; a pear**. მაგალითად: **poire blette; a dullard, booby, clod** - შეზღუდული ადამიანი; **une poire molle; a quitter, a duffer (a clumsy person)** – ჩვარი, უნებისყოფო ადამიანი; **poire pierreuse; (a soft pear) a person suffering from gallstones, (floozy, street-girl, heriot)** – 1. ავადმყოფი, დატანჯული კენჭებით ღვიძლში, 2. მეძავი, როსკიპი; **être poire; to make a fool of smb** – გაბრიყვებული; **quelle bonne poire! What a face! What a mug! What a puss!** – რა მაგარი სიფათია!

ამგვარად, ბოსტნეულისა და ხილის სახელწოდებათა შემცველი, ზემოჩამოთვლილი იდიომატური გამონათქვამებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ უმეტესად ეს იდიომები ატარებენ პიროვნების ფიზიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტთა ნეგატიურ შეფასებას.

ლიტერატურა:

- Гак В.Г.** Беседы о французском слове. Москва, 2010.
- Назарян А.Г.** Фразеология современного французского языка. Москва, 1989.
- Farr, William E.** The Reservation Blackfeet: A Photographic History of Cultural Survival. Foreword by James Welch. Seattle: University of Washington Press, 1984.
- Knappe, Gabriele,** Idioms and Fixed Expressions in English Language Study before 1800. Peter Lang, 2004

გვარჯალაძე...გვარჯალაძეი., მიქელაძე კ., „ფრანგული ანდაზები და ხატოვანი თქმანი“, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი.1981

სახოკია თ., „ქართული ანდაზები“, თბილისი. 1967

Dictionnaires and Websites:

<https://www.collinsdictionary.com>

<https://www.linguee.com>

<https://mwc.en-academic.com>

<https://idioms.thefreedictionary.com>

Dictionnaire d'expressions idiomatiques. URL:http://www.cnrtl.fr/dictionnaires/expressions_idiomatiques/concepts.php.

Les expressions françaises décortiquées. URL: http://www.expressio.fr/toutes_les_expressions.php.

Tsiuri Akhvlediani, Giorgi Kuparadze, Ketevan Gabunia

Characteristic Psychological and Physiological Aspects of Personality in Idiomatic Expressions of Modern French and English

Abstract

Idioms remain a peculiar composition of specific lexical units, which differ from the words. The use of a word in an idiomatic unit is only its specific case. The particular colouring of the given units creates special (different from the word) possibilities for its appliance for emotional-expressive purpose.

Idiomatic expressions are firm combinations that adorn speech. These inseparable structures, which have lexical meaning, define phenomena, features, states, and signs. They are called alternations that are freely divided into constituent parts. Moreover, these elements are independent and have some meaningful significance. Idiomatic expressions are considered to be such linguistic units that are represented as groups of words and are not often predetermined by structure and by meaning in particular.

Research materials have been selected and taken from the French and English explanatory (monolingual) and phraseological dictionaries.

The specificity of phraseological semantics is determined by the fact that phraseological units reflect not the fragment of reality named by the word-components, but give us information about the world obtained as a result of the secondary nomination. The highest function of phraseological units and idiomatic vocabulary is expressiveness. Phraseologisms mainly serve the emotional sphere of language.

The origins of idiomatic units in both French and English, as well as in other languages, are varied. Their images have been derived from various spheres of material, cultural and socio-economic life of Nations. They (the units) reflect the history, existence and culture, their spirituality and the way of thinking.

Phraseologisms are considered to be one of the most striking manifestations of the national-cultural specificity of a language.

Idioms with a positive evaluation (i.e. phraseologisms that refer to a person and his/her positive characteristics) are used in ordinary expressions to describe what another person is. Idioms implying a personality are mostly historically conditioned.

To sum up, from the above idiomatic expressions, we can conclude that most of these units carry a negative connotation of the physiological and psychological aspects of a person.

Key words: idioms, , phraseology, icons, Physiological and psychological aspects

რეცენზენტი: პროფესორი მ. მეგრელიშვილი